

Lunds universitet
Sociologiska institutionen

”Men du är ju svensk!”

Vuxna utlandsadopterades erfarenheter av rasism och särbehandling och adoptivfamiljens tal om de adopterades kroppsliga annanhet i relation till rasism och diskriminering.

Andrea Gustafsen
Kandidatuppsats: SOCK01, 15 hp
Höstterminen 2009
Handledare: Eva Kärfve

ABSTRACT

Författare: Andrea Gustafsen

Titel: ”Men du är ju svensk!” Vuxna utlandsadopterades erfarenheter av rasism och särbehandling och adoptivfamiljens tal om de adopterades kroppsliga annanhet i relation till rasism och diskriminering.

Kandidatuppsats: SOCK01, 15 hp

Handledare: Eva Kärfve

Sociologiska institutionen, Lunds universitet. Höstterminen 2009.

Denna studie har som syfte att undersöka om och på vilka sätt vuxna utlandsadopterade erfar rasism och särbehandling på grund av deras utomeuropeiska utseende, samt hur deras adoptivföräldrar har talat om och hanterat deras kroppsliga annanhet i relation till, och frågor rörande rasism och diskriminering. Undersökningen utgår ifrån en litteraturstudie och fyra intervjuer med vuxna adopterade. En teoretisk diskussion förs i dialog med det empiriska materialet kring teman (vardags)rasism och rasifiering, folkets/nationens ursprung och färgblindhet.

Informanternas berättelser visar erfarenheter av att av omgivningen bli särskilda på grund av deras utomeuropeiska utseende. Föreställningar om folkets och nationens ursprung återspeglas i de återkommande frågor de adopterade får om sitt ursprung, vilket för några innebär en upplevelse av att få sin tillhörighet till Sverige ifrågasatt. Berättelserna förmedlar även erfarenheter av mer explicita och fientliga uttryck såsom misstänksamhet, rasistiska glåpor, konfrontationer med rasifierade stereotyper och att bli förföljd i butiker. Informanternas adoptivfamiljer har inte talat om de adopterades utomeuropeiska utseende utifrån vilken betydelse dessa kan ha i relation till eventuell särbehandling. Adoptivföräldrarna har inte talat med dem om rasism eller diskriminering. Detta förhållningssätt reflekterar ett ”färgblindt” förhållningssätt och en låg insikt i vad det kan innebära att leva med rasifierade kroppstecken, med konsekvensen att informanterna inte varit förberedda på eller lärt sig strategier för att bemöta rasism. Ett par informanter förmedlade att deras adoptivföräldrar har rasistiska hållningar till minoriteter och ”invandrare”. Det framkommer att det hos adoptivfamiljerna finns motsägelsefulla förhållningssätt till och förståelser av rasism, liksom en bristande insikt i de adopterades mångtydiga position i frågor rörande rasism och ”invandrare”.

Nyckelord: utlandsadopterade, rasism, färgblindhet, adoptivfamiljer, invandrare

Innehåll

1.0 INTRODUKTION	4
1.1 Syfte och frågeställningar	4
1.2 Tidigare forskning	4
1.3 Positionering	7
1.4 Metodologiska klargöranden och avgränsningar.....	7
1.5 Disposition	8
2.0 ATT LEVA MED RASIFIERADE KROPPSTECKEN I SVERIGE.....	9
2.1 Erfarenheter av (vardags)rasism och rasifiering	9
2.2 Att bli ifrågasatt som svensk - föreställningar om nationens/folkets ursprung.....	11
3.0 DEN UTOMEUROPEISKA KROPPEN I ADOPTIVFAMILJEN.....	15
4. RASISMENS OLIKA/MOTSÄGELSEFULLA UTTRYCKSFORMER OCH RASISTISKA ATTITYDER I ADOPTIVFAMILJEN.....	22
5. SAMMANFATTNING OCH REFLEKTIONER.....	27
LITTERATUR	30

1.0 Introduktion

Diskrimineringsforskning i Sverige har visat att rasifiering är ständigt pågående processer i samhället och att personer med invandrarbakgrund blir till föremål för såväl strukturell rasism som rasism i vardagslivet (Alaina 2006; de los Reyes, Molina & Mulinari 2002; Pred 2000). Utomeuropeisk adopterade befinner sig i en gränsposition där de samtidigt som de i sina svenska adoptivfamiljer insocialiseras i den svenska kulturen och etniciteten även bär rasifierade kroppstecken. Adopterade¹ anses ofta med sin svenska etnicitet ”vara svenska” och det finns i den svenska kontexten få studier som undersökt (vuxna) adopterade i relation till frågor som rör rasism och särbehandling. Med tanke på de rasifieringsprocesser som identifierats i det svenska samhället är det rimligt att undra hur detta påverkar adopterades erfarenheter och levda liv. Vad kan det innebära att som adopterad och etniskt svensk bära utomeuropeiska kroppstecken? Hur har adoptivfamiljerna förhållit sig till de adopterades kroppsliga annanhet? Denna undersökning ämnar se närmare på vilka innebörder ett utomeuropeiskt utseende kan ha för vuxna adopterade, och hur deras adoptivföräldrar har talat om rasism och den betydelse ett utomeuropeiskt utseende eventuellt kan ha i samhället.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna undersökning är tudelat, dels att undersöka om och på vilka sätt de adopterade erfar rasism och särbehandling på grund av sitt utomeuropeiska utseende, dels att undersöka hur deras adoptivfamiljer talat om deras kroppsliga annanhet i relation till frågor som rör rasism och särbehandling.

Frågeställningarna för denna undersökning är således: Upplever vuxna adopterade särbehandling på grund av sitt utomeuropeiska utseende? Vilka uttryck tar sig eventuell särbehandling? Hur hanteras/samtalas i adoptivfamiljen frågor som rör de adopterades utomeuropeiska utseende i relation till vilken betydelse rasifierade kroppstecken kan få i den sociala interaktionen med omgivningen (utanför familjen)? Hur har adoptivföräldrarna talat om frågor som rör rasism och diskriminering?

1.2 Tidigare forskning

I Sverige har adoptionsforskningen sällan intresserat sig för frågor relaterade till rasism och

---

1 När jag skriver adopterade åsyftar jag i denna undersökning uteslutande utomeuropeiskt adopterade. Då jag intervjuar vuxna adopterade undviker jag termen ”adoptivbarn”, även om det är vanligt förekommande i andra studier som skriver om adopterade generellt, inklusive tonåringar/vuxna, då jag anser att termen är opassande och infantiliserande.

diskriminering på samhällelig nivå. Den kvalitativa adoptionsforskningen, som till största del har bedrivits inom disciplinerna psykologi, psykiatri och socialt arbete, har huvudsakligen fokuserat på anknytning, anpassning och psykisk hälsa utifrån normativ identitetsutveckling hos de adopterade under barn- och ungdomstiden. Till skillnad från den nordamerikanska kontexten där adoptionsfrågor relaterade till rasism och diskriminering på senare tid kommit att bli mer framträdande tack vare mötet mellan adoptions- och etnicitetsstudier, har dessa forskningsdiscipliner varit åtskilda i Sverige. Detta antagligen för att internationell adoption har separerats från den internationella migrationen och för att adopterade förutsatts vara fullt assimilerade, och att det således inte har ansetts finnas någon anledning att studera adopterade utifrån liknande problematiker som immigranter (Hübinette & Tigerwall 2008).

Behovet att studera adopterade i relation till frågor som rör rasism och diskriminering har dock på senare tid uttryckts inom den kvantitativa forskningen i Sverige som har visat att vuxna utlandsadopterade mår och klarar sig sämre än majoritetsbefolkningen. Resultaten visar att internationellt adopterade har högre risk för missbruk, kriminalitet, psykiatriska problem, självmord och självmordsförsök. Jämförelser visar för övrigt att adopterade som grupp visar större likheter i risknivåerna med invandrare än med genomsnittsbefolkningen (Hjern, Lindblad & Vinnerljung 2002, 2007; Hjern & Allebeck 2002). De har även påvisat en deklasseringsproblematik där de adopterade, trots att deras föräldrar har en högre socioekonomisk status än befolkningen i övrigt, inte uppnår samma socioekonomiska nivå som jämförbara grupper. Förutom att de inte uppnår samma studieresultat i grundskolan eller på eftergymnasial utbildningsnivå, är de även sämre förankrade på arbetsmarknaden och visar högre siffror för arbetslöshet och bidragsberoende (Lindblad, Hjern & Vinnerljung 2003, 2007; Rooth 2002). Dessa resultat har förklarats av trauman och separationer före adoptionen samt genetiskt arv, men vid jämförelser med nationellt adopterade (som delar dessa pre-adoptionsfaktorer) kvarstår högre risker för internationellt adopterade. Detta menar de tyder på att de internationellt adopterade har en eller fler belastande faktorer som inte drabbar de nationellt adopterade och att detta skulle kunna vara rasism och diskriminering (von Borczyskowski, Hjern, Lindblad & Vinnerljung 2006). Lindblad, Hjern och Vinnerljung menar att deras sammantagna forskningsresultat motiverar vidare studier som undersöker hur rasism och diskriminering kan utgöra bakomliggande orsaker till internationellt adopterades ökade risk för psykisk ohälsa, självmord/självmordsförsök och svårigheter att komma in på arbetsmarknaden (Lindblad, Hjern & Vinnerljung 2007).

Amerikanska adoptionsstudier (outcome studies) har visat generellt positiva resultat rörande

internationella adoptioner vad gäller psykisk hälsa och social anpassning. Dock har det kommit forskningsrapporter som visar att internationellt adopterade visat förvirring rörande sin rasliga och etniska identitet, och att de har svårigheter att bemöta rasism och diskriminering (Mohanty & Newmill 2006; Lee 2003). Forskning om hur rasism påverkar de adopterades rasiella och kulturella identitet, liksom föräldrarnas förmåga att lära icke-vita barn att hantera rasism är dock begränsad (Vonk 2001). En framväxande forskningsinriktning undersöker detta i termer av de kulturella socialisationsprocesserna i den transrasiella adoptivfamiljen. Kulturell socialisation (cultural socialization) avser en livslång process och utveckling av individers och familjers anpassning och kompetens i en kulturell miljö. För racial/etniska minoriteter avser kulturell kompetens även att föräldrar och andra vuxna i deras omgivning lär barnen överlevnads- och motståndsstrategier att bemöta och hantera rasism och diskriminering. Eftersom föräldrar och barn i den transrasiella adoptivfamiljen har olika ”ras” och etnisk bakgrund kompliceras den kulturella socialiseringsprocessen, då föräldrarna inte har egen kunskap och erfarenhet av att leva som minoritet (Lee 2003). Just adoptivföräldrarnas kulturella kompetens lyfts fram som en central aspekt och möjlig skyddande faktor för de adopterades anpassning, utveckling av en sund rasiell/etniska identitet samt förmåga att hantera rasism och diskriminering (Mohanty & Newmill 2005; Lee 2003; Vonk 2001).

Under de senare åren har det vuxit fram forskning som bedrivits av vuxna adopterade själva (som skriver i såväl europeiska som nordamerikanska kontexter), vilka lägger större vikt vid sociala, politiska och kulturella konsekvenser av internationell adoption. Till skillnad från tidigare finns här bland större intresse för de adopterades hela livshistoria och dessa nya perspektiv möjliggör socio-kulturella analyser av exempelvis betydelsen av vithet och ”ras” i familj, samhälle och politik (Park Nelson 2007a:19).

I den nordiska kontexten har Petersen skrivit en avhandling om transnationell adoption och rasifierade subjektivitetsprocesser hos vuxna koreanskt adopterade. I denna visar Petersen att deras erfarenheter rör sig inom och kring ett spänningsfält mellan den rasifiering som präglar deras tillvaro och de dominerande färgblindhetsdiskurser som förnekar eller förminskar betydelsen av dessa rasifieringsprocesser (2009). I en svensk kontext har Hübinette också visat på denna dubbelhet då de adopterade insocialiseras i en ”vit” identifikation, kroppsuppfattning och blick, samtidigt som de av omgivningen blir särskilda på grund av sitt ”icke-vita” utseende. De adopterades berättelser speglar erfarenheter av vardagsrasism och rasifiering och omgivningens ständiga kategoriseringar av dem i olika etniska/rasliga kategorier (Hübinette & Tigerwall 2008).

1.3 Positionering

Vad som huvudsakligen motiverade valet av detta ämne är den i det närmaste obefintliga kvalitativa forskningen i Sverige som undersöker vuxna adopterade utifrån samhällsrelaterade problematiker. Denna undersökning ansluter sig därför till Hübinette och Tigerwalls (2008) öppning för att även i en svensk kontext undersöka adoptionsfrågor i relation till samhällsliga problem såsom rasism och diskriminering. Undersökningen relaterar således även till den diskrimineringsforskning som visat att rasifiering är ständigt pågående processer i det svenska samhället och som fokuserar på vardagsrasismens uttryckssätt i Sverige (Alaina 2006; de los Reyes, Molina & Mulinari 2002; Hübinette & Tigerwall 2008; Pred 2000).

Övergripande kan denna undersökning placeras inom det postkoloniala fältet då undersökning oundvikligen kommer in på temat kulturella identiteter och identifikationer, mer specifikt kulturella gränspositioner/mångtydiga identiteter, även om det inte är undersökningens fokus. Likaså är internationell adoption till sin natur präglad av globala (koloniala) maktstrukturer och relationer, vilket innebär ett inneboende, ofta dolt, men alltid närvarande tema. Ibland tar sig dock koloniala tankestrukturer reella och konkreta uttryck genom exempelvis artikulering av rasism och stereotypisering.

1.4 Metodologiska klargöranden och avgränsningar

Underlaget för denna undersökning är dels en litteraturstudie, dels fyra intervjuer med vuxna utomeuropeiskt adopterade. För att skapa ett teoretiskt ramverk för analysen har jag gjort en litteraturstudie över relevanta böcker och artiklar. Litteraturen har inte begränsats till adoptionsforskningens fält utan innefattar även svensk och anglosaxisk forskning som behandlar för denna studie relevanta teman såsom rasism, färgblindhet och nation(/alism). Min förhoppning är att kunna föra en teoretisk diskussion i dialog med det empiriska materialet vilket utgör underlaget för hur analysen har strukturerats.

Intervjupersonerna som deltagit i undersökningen kontaktades genom en adoptionsrelaterad listserver, annonsering på biblioteket samt genom personliga kontakter. Intervjuerna var halvstrukturerade och varade mellan 40 minuter till två timmar. Tre intervjuer genomfördes hemma hos informanterna och en intervju tog plats i ett avskilt rum på ett bibliotek. Intervjuerna upptogs på ljudband och har sedan transkriberats. Informanterna erbjöds att ta del av transkriptionerna för att få möjlighet att ge kommentarer, förtydliganden eller andra synpunkter. Två av dem ville läsa transkriptionerna men har inte återkommit med några kompletteringar. Deltagarna i denna studie är:

Sandra, 26 år, adopterad från Indien.

Hanna, 31 år, adopterad från Korea.

Erik, 22 år, adopterad från Colombia.

Elin, 33 år, adopterad från Indien.

I vissa fall har en lätt redigering av talspråket gjorts i de citat som tagits med i texten, såsom att låta fyllnadsord som ”alltså”, ”typ” och ”liksom” utebli. Pauser i talen har markerats med ... och borttagna sidospår i berättelserna har markerats med /.../. Dessa ändringar har endast gjorts i syfte att underlätta läsningen och har bara gjorts i den utsträckning att innebörden av deras berättelse inte ändrats.

Undersökningen avser inte (ut)värdera de adopterades hälsa, välbefinnande eller identitetsformation. Undersökningen har inte som mål att leda analysen fram till slutliga svar eller lösningar på de problematiker som presenteras. Ambitionen är snarare att föra en kritisk diskussion kring några av de aspekter av rasism och diskriminering som kan uppstå för (vuxna) adopterade och deras adoptivfamiljer.

1.5 Disposition

Då denna undersökning inte utgår ifrån en ”huvudteoretiker” utan snarare använder centrala begrepp, kommer dessa att integreras med det empiriska materialet och introduceras löpande i analysen. Analysen är strukturerad i tre avsnitt samlade kring tre huvudsakliga teman. Den första delen uppmärksammar på vilka sätt de adopterade upplever sig bli särskiljda på grund av sitt utomeuropeiska utseende och analyseras utifrån teorier om rasismens uttryckssätt och föreställningar om nationens och folkets ursprung. Denna del ämnar dels synliggöra vilken betydelse rasifierade kroppstecken får i sociala processer och den mångtydiga position de adopterade befinner sig i. Dels tecknar den en bakgrundsförståelse utifrån vilken följande två avsnitt analyseras och problematiseras. Den andra delen fokuserar på hur de adopterades utomeuropeiska utseende och frågor som rör rasism och diskriminering har talats om i familjen, eller snarare inte talats om i familjerna, och problem relaterade till detta. Centralt begrepp i denna diskussion är ”färgblindhet”. Den tredje delen ser närmare på de motsägelsefulla sätt som rasism både förstås och uttrycks i adoptivfamiljerna, och var de adopterade positioneras i relation till dessa olika sätt att tolka rasism.

2.0 Att leva med rasifierade kroppstecken i Sverige

I Sverige härleds ofta rasism till det förflutna eller framställs som undantagsfall och isolerade fenomen hos högerextrema och rasideologiska grupperingar (Hübinette & Tigerwall 2008:20; Molina & de los Reyes 2005:296; Pred 2000). Denna tendens är inte bara felaktig utan också problematisk då rasismen kan fortleva utan att människors upplevelser av rasism vare sig identifieras eller erkänns. Rasism, eller rasismer, innebär att människor som kollektiv betecknas som något i grunden annorlunda och oförenliga med varandra (Brah 2001). Rasismen artikuleras kring annanhetens stigma, vilket kan utgöras av exempelvis religion, hudfärg och kultur, genom bland annat sociala processer och praktiker, diskurser och representationer (Balibar 2002a). Detta och följande avsnitt ämnar synliggöra och problematisera hur (mer eller mindre essentiella/iserande) föreställningar om människor på olika sätt färgar den sociala interaktionen mellan de adopterade och omgivningen.

2.1 Erfarenheter av (vardags)rasism och rasifiering

Socialantropologen Philomena Essed introducerade begreppet vardagsrasism för att synliggöra hur människor blir föremål för rasism i vardagliga situationer. Vardagsrasism inbegriper hur rasism i vardagliga händelser och praktiker artikuleras genom insocialiserade attityder, språkbruk och beteenden (1991). Vidare inbegriper begreppet erfarenheter av rasism som uttrycks i annan form än genom explicita och aggressiva påhopp då den ofta är dold och subtil. Karaktäristiskt för vardagsrasism är just anklagelser om överkänslighet eller inbillning av dem som upplever den (Alaina 2006; Motsieola 2003, se Hübinette & Tigerwall 2008). Essed menar att rasism som uttrycks i vardagliga situationer inte kan förstås som individuella isolerade fenomen utan är skapade ur och återskapande av rasistiska strukturer. Vidare påpekar Essed att vardagsrasismen är som starkast i nordeuropeiska länder på grund av en dominerande färgblindhetsdiskurs och genom att den antirasistiska självbilden förnekar förekomsten av rasism (1991). Jag använder begreppet med viss reservation, då det som vardagsrasism betecknar i själva verket *är* (tillämpad) rasism.² Jag anser dock att begreppet som analysredskap har potential för att på ett konstruktivt sätt synliggöra och begripliggöra den form av rasism som personer med rasifierade kroppstecken erfar i just vardagliga situationer.

Ett annat begrepp som synliggör rasistiska tankestrukturer är rasifiering, vilket betecknar de

---

2 Sociologen och genusforskaren Avtar Brah anser inte att en distinktion mellan ideologiska företeelser och sociala praktiker kan göras, för om diskurser, i enlighet med Foucault, ska förstås som maktregimer och kunskapsordningar vilka ”inte är utanförstående i förhållande till andra typer av relationer /.../ utan är immanenta i dem, följer det att de är konstituerande element i utformningen av mänsklig subjektivitet och sociala praktiker” (2001:176).

sociala processer som tillskriver personer eller grupper egenskaper utifrån utseendemässiga särdrag. Molina och de los Reyes använder begreppet rasifiering för att beteckna ”explicita och/eller outtalade kategoriseringar, tankemodeller och associationer som gör rangordningar mellan människor till ett naturligt inslag i såväl sociala relationer som maktstrukturer” (2005:295-296). Rasifiering behöver inte inbegripa termen ”ras” men bygger på antaganden om människors essentiella olikheter (Ibid.). Detta begrepp är användbart då det innefattar och problematiserar även det som ibland kallas ”positiv rasism”. Medan det är oacceptabelt att hävda att svarta människor är mindre intelligenta, är det inte lika kontroversiellt att påstå att asiater är mer intelligenta och har fallenhet för teknologi, fastän båda bygger på samma föreställning om att olika ”raser” av naturen har skilda egenskaper (Hübinette & Tigerwall 2008:200-201).

ELIN: Ja alltså, jag kan till exempel inte påminna mig om att mina vita kompisar har haft personal som gått efter dem för att de tror att de ska sno halva affären. Jag har själv jobbat i affär och jag har haft chefer som har sagt till mig att jag ska hålla mer koll på folk som är utlänningar. /.../ när jag jobbade i en annan butik kommer en fram och förklarar vad dill är, ”dill är någonting som vi har, som vi använder när vi lagar mat”, jo tack min mormor hade det i sin trädgård ditt jävla as.

SANDRA: De har ju alltid kopplat mig till ”neger”, så det har ju alltid varit, jag kommer inte ihåg ordagrant vad de sa, men det var typ ”neger”.

HANNA: Nja, alltså inte mer än, alltså inte direkt utsatt just på grund av det men när man går förbi ett gäng med barn eller ungdomar så har man ju hört ”tjing tjong” och ”kines” och alla såna /.../ Sedan nu i vuxen ålder så är det inte så ofta man hör ”kines” eller ”tjing tjong”, utan det är mer ”vem har hämtat hem dig”, eller ”är du från Thailand”.

ANDREA: Vilka är det som brukar säga det?

HANNA: Det är mest medelålders män.

Förutom mer explicita uttryck för rasism såsom rasistiska glåpor som Sandra och Hanna vittnar om kan dyka upp lite varstans, visar Elins erfarenheter ett vanligt exempel på vardagsrasismens uttrycksätt, nämligen att bli misstänkliggjord och förföljd i butiker. Hon berättar även att det kan uttryckas i servicen i butiker, där hon upplever att expediter inte går fram till henne lika snabbt som till andra kunder. Hannas berättelse visar hur hennes östasiatiska kroppstecken gör att hon tvingas förhålla sig till rasifierade stereotyper, och i hennes fall diskurser kring den asiatiska kvinnan som är mättat med sexuella föreställningar. Andra studier visar att denna sexualiserade stereotyp i stor utsträckning präglar det rasifierade bemötandet av kvinnor som adopterats från asiatiska länder (Petersen 2009; Hübinette & Tigerwall 2008; Signell i Lindblad, Hjern & Vinnerljung 2007). Sandra förmedlar en medvetenhet om att rasism inte behöver uttryckas explicit i form av verbala eller fysiska påhopp, utan att hon kan märka den genom att folk tittar på henne på ett intensivt och

inträngande sätt.

Informanterna uttrycker även att särskiljandet på grund av sitt utomeuropeiska utseende tagit en annan, intensifierad karaktär sedan de blivit vuxna. Enligt Hanna är det sedan hon kommit i vuxen ålder som det i huvudsak är medelålders män som ger kommentarer med rasifierade och sexualiserade konnotationer. Elin beskriver hennes uppväxt som ”våldigt skyddad” och har inte några minnen av rasism under barndomen, utan det är först i vuxen ålder hon har konfronterats med rasism. Också Sandra vittnar om att misstänksamheten mot henne ökat i vuxen ålder och tror själv att människor i större utsträckning är misstänksamma mot mörka vuxna än mot mörka barn. Erik menar att han aldrig blivit utsatt för rasism, men att en skillnad i människors bemötande är att de sedan han blivit vuxen har börjat fråga var han kommer ifrån.

Vad som framkommer av informanterna i denna studie, vilket även är ett återkommande mönster i andra studier, är att erfarenheter av rasism, rasifiering och diskriminering kan uppfattas och etiketteras på olika sätt av olika personer, liksom en tendens att dra sig för att beteckna egna erfarenheter som episoder av rasism eller rasifiering (Hübinette & Tigerwall 2008; Petersen 2009:253-261). I studien om vuxna adopterades erfarenheter av rasism och diskriminering i Sverige, lyfter Hübinette fram just några av deltagarnas egna avståndstagande från begreppet eftersom det uppfattas som för starkt och att de själva inte alltid registrerar rasism och rasifiering fastän de beskriver episoder med rasistiska/rasifierande förtecken (2008). Att termen rasism reserveras för och huvudsakligen konnoterar aggressiva påhopp reflekteras även hos intervjupersonerna som deltagit i denna undersökning. Hanna och Sandra ville båda nedtona betydelsen av den rasism och rasifiering de utsatts för och underströk båda att de inte varit ”direkt utsatta”, samtidigt som deras berättelser förmedlar en bild av att rasism på olika sätt ofta varit närvarande i deras omgivning. (Vad de anser är att vara ”utsatt” framkom inte.) Samtidigt förmedlar de även en medvetenhet om att de tillhör en minoritet och att detta har negativa innebörder. Erik skilde ut sig från de andra genom en fullständig identifikation som svensk, och underströk vid flera tillfällen att varken adoptionen eller hans utomeuropeiska utseende har någon betydelse för honom. Hans förhållningssätt till att särskiljas på grund av ett utomeuropeisk utseende reflekterar en insocialisering av en ”vit” identifikation liksom en internalisering av majoritetsbefolkningens blick (Hübinette 2008), som innebar att han ansåg att det var oproblematiskt och ”naturligt” att fråga var folk som inte ser svenska ut kommer ifrån.

2.2 Att bli ifrågasatt som svensk - föreställningar om nationens/folkets ursprung

Den vanligast förekommande formen av människors markerande av informanternas kroppsliga

annanhet är ifrågasättandet av deras svenskhet och tillhörighet till Sverige, där informanterna ständigt behöver förklara sin utomeuropeiska kropps närvaro i Sverige, vilket reflekterar vanliga föreställningar om nationens och folkets ursprung.

Historikern Benedict Anderson är med verket *Den föreställda gemenskapen* (1992) en tidig representant för perspektivet att modernitetens framväxt av ”nation” och ”folk” inte är naturliga enheter, utan heterogena och konstruerade genom mer eller mindre föreställda gemenskaper. Ursprungsmyter verkar naturaliserande och befästande för dessa gemenskaper trots att de saknar essentiell grund. Socialantropologen Thomas Hylland Eriksen (1996) menar att etniska och nationella myter skapar trygghet, tillhörighet och en känsla av sammanhang och kontinuitet.

Historikern och sociologen Immanuel Wallerstein menar att förflutenhet har en central funktion i ursprungsmyten. Wallerstein skiljer förflutenhet vilken är föränderlig med skiftande innehåll, från det förflutna (vilket är oåterkalleligt) för att synliggöra hur förflutenhet är ett moraliskt, politiskt och alltid nutida fenomen som skapas ur samtidens behov och önskningar. Det utgör ett centralt element i socialiseringen av individer i en gemenskap och skapandet av social ordning och solidaritet (inom gruppen) samt i etableringen eller ifrågasättandet av social legitimitet, och får således ”människor att handla i nuet på ett sätt de annars inte skulle handla” (2002:108).

Enligt filosofen Etienne Balibar artikuleras ursprungsmyten genom nationens berättelse om kontinuitet som inbegriper tron på att den utveckling som skett varit den enda möjliga (där ”vi” själva framstår som dess slutliga resultat), samt genom begreppet fiktiv etnicitet som syftar till att konstruera ett ”folk” i en nationell gemenskap trots att det inte finns någon naturlig etnisk bas. Även sociologen Avtar Brah understryker just att en etnisk kategori inte formats utifrån några ”ursprungliga band” utan existerar i och formas av diskursiva och materiella praktiker, och dessutom differentieras av exempelvis kön, religion, språk och klass (2001).

Även om det i verkligheten inte finns någon naturlig och enhetlig etnisk bas i nationer kvarstår att det finns starka myter och föreställningar om nation, folk och ursprung, vilket också reflekteras i informanternas berättelser, där omgivningen kräver en förklaring till varför de befinner sig i Sverige, eftersom rasifierade kroppstecken inte är kompatibla med dessa föreställningar om vad det är att vara ”riktigt etniskt” svensk.

ANDREA: När blir du påmind om ditt asiatiska utseende?

HANNA: Ja, det är ju särskilt då när folk har kommentarer såsom ”ja, var kommer du ifrån”, ”jag kommer från (svensk uppväxtort)”, ”nej men var kommer du ifrån (*egentligen*)”, ”ja, jo jag kommer från Korea”.

ELIN: När jag var yngre, det var som att det kunde dyka upp lite vad fan som helst, och det kunde vara ”längtar du tillbaka”, vilket är en hint om att ”längtar du tillbaka till *ditt* land, det här är inte riktigt ditt land”.

ERIK: På det svarar jag (svensk uppväxtort), för att det är roligare. Och sen så får jag förklara, ”nej jag är adopterad från Colombia”.

HANNA: Men så säger jag att ”nej men jag är svensk”, ”Det ser jag ju på dig att du inte är”, ”jo men det är jag”. Antingen så argumenterar jag med dem, eller så går jag.

ANDREA: Känner du dig ifrågasatt då som svensk?

SANDRA: Ja men det är klart. Det är klart, för om jag säger att jag är svensk så räcker inte det då?

Postkolonial och feministisk teori utgår ifrån att ett formellt medborgarskap inte nödvändigtvis innebär en inkludering i den nationella gemenskapen, då denna karaktäriseras av informella gränsdragningar. Dessa gränsdragningar bör inte ses som statiska utan kontextbundna (Andersson 2008;60-61). Ovanstående exempel visar tydligt hur informanterna erfar dessa informella gränsdragningar och tvingas förhandla och legitimera sin tillhörighet med omgivningen. Den flexibla karaktären av gränsdragningarna blir inte minst tydlig i de adopterades berättelser om att i intimsfären positioneras som svenska och ute i samhället positioneras som ”invandrare”³ eller få sin tillhörighet till Sverige ifrågasatt.

Det framkommer hos informanterna olika sätt att förhålla sig till denna typ av frågor. Medan Erik tycker att det är ”naturligt” att människor undrar var folk som ”inte ser svenska ut” kommer ifrån och inte tar illa vid sig, upplever Elin det i många fall som direkt stötande att få denna fråga. För Elin blir detta en form av exklusion och markerande av att hon inte tillhör Sverige/den svenska gemenskapen. Också Sandra och Hanna uttrycker att dessa frågor i vissa fall kan vara provocerande när de som frågar ifrågasätter dem som svenska och således bortvisar deras tillhörighet till en annan geografisk plats.

ELIN: Jag tycker att det kan kännas så att om du ska ställa den frågan, om nästan det första du ska göra är att peka ut mig, att jag inte är (vit/svensk) /.../ då kan jag känna så att nu ska du veta att du har plockat ut mig ur gruppen och får mig att tillhöra något helt annat, att jag tillhör inte riktigt.

ANDREA: Vad känner du (när folk frågar var du kommer ifrån)?

HANNA: Det beror på hur de frågar. Det var inte så länge sen som så var det en kvinna som kom fram till mig på en fest och så sa hon ”kommer du från Thailand”, och jag sa ”nej, jag kommer från

---

3 Jag använder citationstecken kring ”invandrare” då denna term i många hänseenden har förlorat sin egentliga innebörd och för att uppmärksamma dess godtyckliga tillämpning och dess outtalade (informella) betydelse i vardagligt tal. Termen används i stor utsträckning för att på ett nedvärderande, stigmatiserande och segregeringssätt skilja ut människor som inte tillhörande en nationell gemenskap/”svenskhets” (Tigerwall 2003:44-45; Pred 2000:79). I denna undersökning blir det dessutom tydligt att människors insisterande på att adopterade inte tillhör invandrarkategorin, fastän de formellt är invandrare, att tillämpning av termen i många fall åsyftar någon form av etnisk/kulturell (essentiell) annanhet.

Korea, jag kommer från Sydkorea”. Så sa hon ”jaha, längtar du hem?”, jag bara ”nej, det här är mitt hem”. När man hör såna saker, då blir jag lite mer irriterad.

Att fråga ”var kommer du ifrån” eller längtar du hem” behöver inte ha bakomliggande rasistiska intentioner (och jag vågar hävda att majoriteten ställer dessa frågor utifrån ”oskyldig” nyfikenhet). Dock är det nödvändigt att se till dess djupare innebörd och konsekvenser. Dels för individerna som kontinuerligt blir föremål för dessa frågor (frågor som i sig redan artikulerar en rad antaganden) och vars existens och subjektivitet därför kommer att präglas av att behöva definiera och legitimera sin närvaro i en given (nationell) plats. Dels med hänsyn till vilka föreställningar om ”nation” och ”folk” som upprätthålls och som har implikationer för inkludering/exkludering. Att informanterna har mångtydiga relationer och förhållningssätt till ”invandrare” reflekterar en ständigt närvarande medvetenhet om distinktionen som görs mellan ”svenskar” och ”invandrare”, och en medvetenhet om att denna uppdelning inte är neutral utan genomsyrad med värderingar och diverse föreställningar om ”folk”. (Återkommer till relationen adopterad-”invandrare” längre fram.)

Förståelsen för tillhörighetens gränser ska inte avgränsas till myter om nation och folk utan bör ses i ljuset av en övergripande problematik av skapandet och upprätthållandet av konstruktionen av (”vi” och) ”de Andra”. Teoretikern Nira Yuval-Davies menar att de Andra kan utgöras av exempelvis invandrare, personer i en ny eller gammal minoritet, en annan religion eller annan hudfärg. De Andra behöver alltså inte befinna sig på en annan geografisk plats utan kan utgöras av personer inom samma nationella ”gemenskap” (1997:47). Den svenska sociologen Aleksandra Ålund menar exempelvis att begreppet ”invandrare” blir en negativt laddad kategorisering av människor som fyller en stigmatiserande funktion i en rad olika aspekter av samhället. Att bli kategoriserad som ”invandrare” innebär att för livet tillhöra en kategori som inbegriper Annanhet och exklusion (Pred 2000:71).

För att begripliggöra problematiken av en konstant markering av annanhet kan det vara till hjälp att nämna hur sociologen Stuart Hall (1993) placerar rasismen inom just en skillnadens diskurs. Hall menar att rasismen bygger på ett klassificeringssystem som använder ”ras”, historia och kultur för att konstruera skillnad mellan människor. Rasistiska praktiker och diskurser upprätthålls av binära oppositioner, som i denna kontext utgörs av den dikotoma indelningen av vi (”svenskar”) och de Andra (”invandrare”). Dessa verkar såväl symboliskt för att stänga de Andra ute ur den nationella gemenskapen som för att utestänga dem från materiella och kulturella resurser. Sett till vilka konsekvenser de har, är det således omöjligt att dra en klar gräns mellan ”välmenande” frågor och negativ särskiljande (rasism), då båda för informanterna blir en markering av deras annanhet, och då

båda artikulerar annanhet inom samma diskursiva ordning av skillnadsskapande. På liknande sätt menar Tigerwall att frågor som ”var kommer du från?” och mer aggressiva uttryck som ”åk hem till ditt land!” inte är av olika art utan snarare olika grad av samma ifrågasättande av tillhörighet (Hübinette & Tigerwall 2008:243). Vidare illustrerar ett citat av författaren Kurdo Baksi i *Preds Even in Sweden* att den aldrig upphörande frågan ”var kommer du ifrån?”, utgör en evigt upprepan utestängning ur den svenska gemenskapen, oavsett om personen i fråga är född och uppvuxen i Sverige eller ej (Pred 2000:71). (Att adopterade har en mångtydig position, vilken i vissa kontexter placerar dem utanför invandrarkategorin och ger visst utrymme för att förhandla sin tillhörighet, gör dem inte immuna mot denna process. Det bör dessutom påpekas informanterna ger en bild av att den privilegierade ”svenska” adoptionsstatusen är betingad, och endast aktiveras när omgivningen har kunskap om denna status. Hübinette (2008) påpekar också att det är de rasifierade kroppstecknen som i slutändan tenderar att styra omgivningens kategoriserande av de adopterade, framför den etniska aspekten.)

3.0 Den utomeuropeiska kroppen i adoptivfamiljen

Erik, Hanna och Elin gav en entydig bild av att deras föräldrar aldrig talade om rasism, diskriminering eller hur de adopterades utomeuropeiska utseende kunde ha betydelse för deras tillvaro i samhället. Begreppet ”färgblindhet” kan här bidra till förståelsen för varför att dessa ämnen underkommuniceras och undviks i adoptivfamiljen.

”Färgblindhet” innebär att hudfärg (eller vad man vill kalla kroppar som rasifieras utifrån föreställningar om ”ras”) inte anses ha någon betydelse för människors tillvaro eller möjlighet till deltagande på lika villkor i samhället. (Det bör understrykas att när det talas om hudfärgens betydelse i detta sammanhang åsyftas det inte i någon mening att hudfärgen bär någon essentiell mening, utan hur hudfärgen appellerar till rasifierade/etnifierade föreställningar och således inverkar på social interaktion och stratifiering.) Sociologen Woody Doane menar att ”färgblindhet” är en diskurs inom vilken det inte är tillåtet att adressera hudfärgens betydelse och där ojämlikhet härleds till individuella tillkortakommanden. Denna diskurs förnekar rasismens strukturella aspekter och tolkar fenomenet rasism som fördomar hos individer. I det tysta bidrar denna diskurs till att upprätthålla (etnisk/”rasiell”) ojämlikhet och mer subtila former av exklusion, då den samtidigt som den förnekar även vidmakthåller dessa (2003). Denna ideologi, inom vilken ”ras” visserligen förstås som en social konstruktion, implicerar även att artikuleringen av hudfärgens betydelse (the recognition of race itself) är den handling kring vilken rasism uppstår. I linje med detta resonemang

antas således rasism försvinna om hudfärgen inte tillmäts någon betydelse (Park Nelson 2007b:196). Hübinettes och Tigerwalls analys av färgblindhetsdiskursen i den svenska kontexten visar hur den idag präglas av individualismen och den nyliberala diskursen. De menar att rasismen, vilken till sin natur inte är kompatibel med den nyliberala ideologin, kan fortleva som en dominerande diskurs just på grund av att den osynliggörs inom den liberala diskursen där kategorier som "ras"/etnicitet, klass och kön underkommuniceras.

I relation till internationell adoption innebär "färgblindhet" att de erfarenheter adopterade har av rasism och rasifiering förnekas, nedtonas eller helt enkelt undviks att talas om (Petersen 2009). Vidare poängteras att "färgblindhet" samverkar med, förutom nyliberala diskurser, även diskurser av "vithet"⁴ som norm (Doane 2003; Park Nelson 2007b; Petersen 2009). Petersen beskriver hur några av dessa aspekter kommer till uttryck i adoptivfamiljen då "färgblindheten" och föreställningar om "etnisk" jämlikhet ("racial harmoni") kommer att influera investeringar för såväl adoptivföräldrar som de adopterade då (miss)tankar om "etnisk" ojämlikhet, hierarki och privilegier, eller avsaknaden av dem, kan undvikas. För adoptivföräldrar innebär "färgblindheten" en möjlighet att undgå reflektioner kring dessa hur förhållanden eventuellt påverkar deras egen identitet och privilegier, och för de adopterade subjekten erbjuder den en möjlighet att "signalera 'velfungerande' i modsättning til potentielt offer eller racialet underordnet" (Petersen 2009:247).

Det kommer fram i intervjuerna att de adopterades kroppsliga annanhet inte talats om utan hanterats som om det saknar betydelse (implicit även i samhället). I den mån deras kroppsliga annanhet togs upp i adoptivfamiljerna artikulerades det genom adoptionsaspekten i termer av släktskap och härkomst i en reproduktiv mening. Vid intervjuerna försökte jag att vidhålla

---

4 Socialantropologen Ruth Frankenberg studerade vithet som en subjektiveringsprocess och som en position av strukturell dominans: "whiteness refers to a set of locations that are historically, socially, politically and culturally produced and, moreover, are intrinsically linked to unfolding relations of domination. Naming "whiteness" displaces it from the unmarked, unnamed status that is itself an effect of its dominance (1993:6). En viktig aspekt som Frankenberg synliggör är att en vit subjektivitet inte är utanförstående etniska/"racial" relationer. Till skillnad från att som tidigare i det närmaste uteslutande rikta det analytiska fokuset mot minoriteter vänds blicken mot den dominerande gruppen och dess position i etniska/sociala relationer. Frankenberg menar att en analys av konstruktionen av vithet innebär att tilldela *alla* en plats inom rasismens relationer och illustrerar detta med att påpeka att det torde vara svårare för personer att säga "Whiteness has nothing to do with me – I'm not white" than to say "Race has nothing to do with me – I'm not racist" (1993:6). Doane menar att vithet behöver förstås som en position i en specifik ordning av sociala relationer, och som en historiskt kontingent identitet, vilket avspeglas i dess över tiden föränderliga och flexibla gränser för att upprätthålla en dominant position (2003). Petersen betonar att begreppet på senare tid nyanserats och inte nödvändigtvis inbegriper överordning, att vithet konstrueras gentemot rasifierade grupper liksom mot andra marginaliserade versioner av vithet. Petersen understryker också att vithet inte huvudsakligen avser något enskilda subjekt är, utan åsyftar en diskursiv norm som förblir omarkerad och neutraliserad, mot vilka andra definieras som annorlunda. Hübinette och Tigerwall använder begreppet vithet som en specifik kulturell och social existens, vilken generellt karaktäriseras av en syn sig själva som inte inte varandes en grupp, utan som (universella) *individer* vilka alla uppnått sin position utifrån individuella meriter och prestationer (2008).

distinktionen mellan adoptionsaspekten och den kroppsliga annanheten, då undersökningens fokus ligger på den senare, men vid en läsning av intervjuerna är det tydligt att dessa aspekter flyter samman.

ANDREA: Hur skulle du vilja beskriva att ni i din familjen har pratat om din etniska identitet, och din brors?

ERIK: Det har aldrig varit någon hemlighet eller sådär. De har alltid sagt att, jag minns det som att de har lagt fram det som att ”du har inte varit i mammas mage, men du är fortfarande vårt barn” och så, och jag har aldrig sett mig som något annorlunda.

ELIN: Det (har) nog snarare varit så att (min storebror) och jag kommer från olika länder. Alltså att vi är inte lika som syskon. För att syskon oftast ska likna varandra eller man ska likna sina föräldrar. Så jag tror nog att det har varit en familjerej mer än att det har varit en (utseende/etnisk) grej.

Lene Myong Petersen skriver i sin avhandling om transrasiella och rasifierade subjektivitetsprocesser hos koreanskt adopterade i Danmark att adoptionsaspekten och den utomeuropeiska kroppen flyter in i varandra, inte för att dessa kategorier förväxlas, utan på grund av att släktskapet (genom adoption) materialiseras och artikuleras genom transrasialiteten. Inom feministisk postkolonial teoribildning är frågor som ”ras”, nation, familj och reproduktion centrala och tätt förbundna med varandra. Just denna relation mellan ”ras” och släktskap, ska erkännas betydande förklaringsvärde även för dessa berättelser, men faller utanför denna undersöknings ramar. Det blir istället intressant att se närmare på den andra aspekten Petersen lyfter fram om hur den kroppsliga annanheten hanteras. Petersen synliggör ett genomgående synsätt och resonemang som i stor utsträckning karaktäriseras av ett ”färgblindt” perspektiv. Utgångspunkten för detta är att innebörden av att leva med rasifierade kroppstecken och som minoritet är oproblematiska och betydelselösa och således inte behöver erkännas, annat än *om* det skulle uppstå problem (2009). Det är möjligt att tolka de adopterades berättelser av att under uppväxten inte tala om rasism och diskriminering eller vad det kan innebära att leva som minoritet i Sverige som ett liknande förhållningssätt hos föräldrarna till informanterna i denna undersökning. (Förutom Sandras mamma som skiljer sig från de andra på denna punkt.)

ANDREA: Så det var inte så att de försökte förbereda dig på att (rasism/diskriminering) kunde vara något som du kommer bemötas av?

HANNA: Nej. Jag tror inte att de... De är så att säga väldigt fördomsfria, de brukar aldrig tala illa om någon grupp. Så jag tror bara att de tänker att folk är som dem.

Hanna tolkar hennes föräldrars tystnad kring rasism som att de utgår ifrån att andra människor är lika toleranta som de, att rasism således inte anses vara ett särskilt stort problem, åtminstone inte så

påtagligt att det är nödvändigt att tala om det med Hanna. Det är möjligt att detta förhållningssätt är problematiskt då andra studier av transrasiell adoption, huvudsakligen från den nordamerikanska kontexten, visar att det är viktigt att föräldrarna lär barnen strategier för att bemöta rasism och fördomar på ett konstruktivt sätt (Lee 2003; Mohanty 2006; Vonk 2001). Att rasism som samhällsproblem inte problematiseras i svenska adoptionsstudier bidrar till att upprätthålla det ”färgblinda” förhållningssättet hos adoptivfamiljer. Tigerwall som i sin intervju- och litteraturstudie undersöker adoptivföräldrars erfarenheter av rasism och diskriminering, menar att denna ”färgblindhet” reflekteras i bortfallet av informanter (adoptivföräldrar), som ifrågasatte studiens syfte och avfärdade rasism och diskriminering som relevanta problematiker för adoptivfamiljer. Dessa föräldrar insisterade istället på psykologiska faktorer såsom separation, trauma och anknytning som det relevanta. I den svenska kontexten tenderar adoptivföräldrarnas strategier för att rusta barnen för eventuell rasism vara att ge dem kärlek och självförtroende (Hübinette & Tigerwall 2008).

Även sociologen Malinda Anderson som undersöker hur internationellt adopterade konstrueras som kategori i svenska socialpolitiska texter (statliga offentliga utredningar), visar hur identitetsfrågor huvudsakligen kopplas till de adopterades bakgrund, och endast i mycket begränsad omfattning till samhällsliga förhållanden. Vidare lyfter Andersson fram hur rasifierat bemötande tenderar att presenteras i naturaliserande termer genom att det endast konstateras som något de adopterade ”måste lära sig handskas med”, utan att problematisera dessa sociala processer eller ta hänsyn till maktrelationer. Andersson menar även att det sammantaget i utredningarna går att urskilja en motvilja mot att erkänna hudfärgens betydelse och en tendens att (vilja) framställa Sverige som ett land där rasism inte är särskilt utbrett (Andersson s. 68-69).⁵

Utifrån det faktum att studier visat att personer med rasifierade kroppstecken, inklusive adopterade, erfar rasism i det svenska samhället, är det rimligt att förmoda att det även i en svensk kontext borde vara relevant för adoptivfamiljer att få kunskap om rasismens uttryckssätt och

---

5 Såväl Andersson som Tigerwall reflekterar över huruvida dessa tendenser att osynliggöra/förminska rasism och diskriminering som relevanta problematiker för adoptivfamiljer till viss del färgas av politiska grunder. Tigerwall menar att det är möjligt att tolka tystnaden kring dessa frågor utifrån det faktum att rasism som ett samhällsproblem inskränker den internationella adoptionspraktikens legitimitet (2008:190-193). (Här blir det relevant att lyfta fram hur Sverige, vid den internationella adoptionens början, framställde sig själv som den bästa jordmånen att placera färgade barn i då det är ett land utan rasism ref.) Också Andersson pekar på att sammanhangen ur vilka utredningarna tillkommit reflekteras i vilken utsträckning frågor som rör rasism artikuleras. I *Adoption – till vilket pris?* där Sveriges rykte i internationella adoptionssammanhang framställs som ett adoptionsland där ”(r)asism är inte särskilt utbrett” (SOU 2003:49, s. 114). En annan bild framträder i *Barn i homosexuella familjer* (SOU 2001:10) där de heterosexuella parens privilegierade status för möjligheten att bli adoptivföräldrar står på spel. I denna utredning blir diskussionen om rasism mycket framträdande för konstruktionen av internationellt adopterade som en utsatt grupp (Andersson 2008:68-69).

strategier för att hantera det. Hanna själv uttryckte en önskan om att som barn få lära sig att bemöta rasistiska glåpord.

ANDREA: Har du någon gång tänkt att det hade varit bra att få prata om (rasism) när du var liten?

HANNA: Ja, det hade det nog egentligen varit. Det tror jag, att få rusta sig själv, och fått lite... ja, hur man skulle kunna bemöta sånt beteende i så fall, det tror jag. Jag kommer ihåg att jag blev jättesur när någon kallade mig "kines" eller sa "tjing-tjong", och vad kan man ge igen med liksom? Det finns ju ingenting man kan ge igen med.

ANDREA: Har du gjort det, försökt bemöta?

HANNA: Nej, för jag kunde inte komma på något bra att säga tillbaka. Och att de som sa det var ju ändå majoriteten.

Hanna visar en medvetenhet om att rasistiska glåpord har en rad implikationer som exempelvis exkludering ur en nationell gemenskap och ett markerande av den hierkarisering som olika minoritets- och majoritetstillhörigheter implicerar. Hanna själv visar en medvetenhet om att rasistiska glåpord inte i enlighet med ett färgblint perspektiv kan likställas med att blir retad för någon "allmänmänsklig olikhet" som alla personer kan bli till föremål för. Också Elin förmedlar en medvetenhet om att rasismen har djupare betydelse för hennes tillvaro och identitet, och uttrycker en frustration över att hennes mamma som tillhör majoriteten inte kan förstå Elins erfarenheter av att leva som minoritet.

ELIN: Det har jag en pågående diskussion med min mamma om, alltså nånstans där jag vill att hon ska förstå min situation. Och där jag nånstans kan känna så här, "fast det kan inte du göra för att du är vit, så det känns väldigt konstigt att du uttalar dig om hur min upplevelse är när du är vit".

Samtidigt berättar Elin att hennes mamma på senare tid berättat om erfarenheter av att bli märkligt bemött och fått konstiga blickar av främlingar då hon som vit kvinna tillsammans med barn med utomeuropeiskt utseende rört sig ute i offentliga miljöer, vilket Elin tolkar som att hennes mamma inte varit så ovetande om vad det kan innebära att avvika från normen som Elin tidigare trott. Dock är det inte något som hennes mamma talat om under deras uppväxt.

Även om familjerna inte talat om vad det kan innebära att ha utomeuropeiska kroppstecken, visar informanternas berättelser att de själva på olika sätt varit medvetna om att deras kroppsliga annanhet, och att dessa iakttagelser inte varit oproblematiska. Hanna och Sandra har båda som barn önskat att de vore vita, men detta inte är något som de har talat med deras föräldrar om vare sig på den tidpunkten eller efter.

HANNA: Jag kommer ihåg att jag stod framför spegeln, det måste ha varit när jag var fyra år, där någonstans. Så blundade jag och tänkte att när jag öppnar ögonen så kommer jag ha blå ögon och ha ljust hår. Men det hände ju inte. Så öppnade jag ögonen och så tänkte jag bara "nej skit också, det gick inte".

SANDRA: Jag vet att när jag var liten så har jag sagt att jag ville vara vit. Fast jag kommer själv inte ihåg att jag har sagt det.

ANDREA: Men det har dina föräldrar berättat?

SANDRA: Min mormor har sagt det. Och hon tyckte att det var så synd för att jag var så fin i alla fall. Men hon har sagt att jag ville vara vit när jag var liten.

En nyligen utgiven och en av de mest omfattande rapporterna i skrivande stund om vuxna utlandsadopterade från Korea till USA har visat att närmare 80 procent som barn trodde eller önskade att de var "vita" (McGinnis, Livingstone Smith, Ryan & Howard 2009). Det skulle vara intressant att göra liknande studier i Sverige då både Hanna och Sandra ger uttryck för detta. Elin och Erik har inte själv önskat att de vore "vita" men uttrycker i sina beskrivningar av sina syskon som också är utlandsadopterade en medvetenhet om att det utomeuropeiska utseendet inte är en betydelslös faktor, utan kopplade till frågor som rör inklusion och exklusion, och kan utgöra ett element för extern identifikation och påföljande hierarkisering.

ELIN: (Min bror) ser sig själv som helvit, medelklass, och det har alltid varit väldigt viktigt för honom att passa in och får inte sticka ut.

ERIK: Min bror vill inte ens identifiera sig med Filippinerna.

ANDREA: Tycker han att det är jobbigt?

ERIK: Ja, han skulle nog hellre vilja vara blond och blåögd, men han är ju väldigt osäker på sig själv och vill gärna ersätta det med snygga kläder och så.

För Elins bror innebär önskan om att passa in också att förtränga den kroppsliga annanheten och identifiera sig med den "vita" majoritetsbefolkning. Erik menar att hans brors svagare självförtroende kommer till uttryck genom att, förutom att kompensera med snygga kläder, även förtränga sitt filippinska ursprung och på så vis även sin kroppsliga annanhet. Eriks tolkning av att hans bror gärna hade varit blond och blåögd, liksom Hannas önskan som barn att ha blåa ögon och ljust hår, reflekterar hierarkiseringen av olika kroppstyper, där föreställningen om det blonda och blåögda nordiska idealet värderas högre än utomeuropeiska kroppstecken.

Tystnaden i adoptivfamiljerna kring frågor relaterade till rasism bör även problematiseras av en åldersrelaterad aspekt då informanterna berättar att upplevelserna av rasism, rasifiering och ifrågasättandet av deras tillhörighet i Sverige intensifierats i vuxen ålder. Vad denna skillnad i erfarenheter av rasifiering och rasism av adopterade under barndomen respektive i vuxen ålder beror på har jag inte möjlighet att identifiera i denna undersökning. Skillnaden har, vad jag kan finna, heller inte blivit uppmärksammas i andra adoptionsstudier i Sverige och det är möjligt att svensk adoptionsforskning på grund av att den huvudsakligen har fokuserat på barn- och

ungdomstiden, delvis kan ha gått denna centrala aspekt förbi. Kvalitativa och kvantitativa studier av vuxna koreanskt adopterade i den nordamerikanska kontexten har pekat på just denna åldersrelaterade förändring. Dessa har visat att en majoritet av dem som under uppväxten har en "vit" identifikation i vuxen ålder börjar ifrågasätta och avfärda denna för att istället utveckla en asiatisk/koreansk/koreansk-amerikansk identitet. Faktorer bakom denna förändring av självidentifikationen kan sökas i att de uppväxten levt relativt isolerade från andra etniska/"rasiella" minoriteter i en "vit" miljö där deras kroppsliga annanhet är "osynlig", till att i vuxen ålder (ofta i samband med att flytta hemifrån och röra sig i miljöer med större etnisk diversitet) erfara att deras utseende plötsligt blir "synlig" och att de i högre grad exponeras för rasifiering, rasism och diskriminering (Park Nelson 2007; McGinnis, Livingstone Smith, Ryan & Howard 2009). Då en liknande åldersrelaterad förändring i omgivningens bemötande av de adopterade även syns i en svensk kontext är det problematiskt om de privilegier och "skydd" som till viss del präglar tiden under uppväxten förutsätts följa med dem som vuxna ut i samhället.

Hanna och Sandra har när de var barn, liksom resultaten av studierna ovan visat, önskat att de var "vita" och att de stått ensamma med dessa tankar. Denna undersöknings fokus är inte att värdera deltagarnas (möjlighet till) identifikation, men det är relevant att peka på hur färgblindheten som här huvudsakligen kommer till uttryck genom en verbal tystnad kring dessa frågor, förstärks av den fysiska isoleringen från andra människor med andra kroppstecken än "vita". Sveriges långtgående sociala och geografiska segregation (Pred 2000) återspeglas i informanternas beskrivning av uppväxtmiljö och familjernas umgängeskrets, som uteslutande bestod av "vita" svenskar. (Förutom Elin som växte upp i ett område dominerat av akademiker, där det även fanns en närvaro av politiska flyktingar från Latinamerika som då hade relativt hög status. Hennes mamma hade dock endast svenska personer i sin umgängeskrets.) Utrymmet för såväl familjer att samtala om som för de adopterade att utveckla andra/mångtydiga självidentifikationer är i den svenska kontexten dessutom begränsad av den (språkliga) binära uppdelningen svensk-invandrare. Det finns inte på samma sätt som i den nordamerikanska kontexten termer för att beskriva "dubbla"/flertydiga etniciteter såsom exempelvis "asian-american" eller "korean-american". Den totala frånvaron av vuxna förebilder som kan erbjuda en alternativ världs- och självbild/identifikation/tolkningsram än den "vita" majoritetsbefolkningens, som inom "färgblindhetens" diskurs verkar etniskt neutraliserande som en (allmän)mänsklig identitet, begränsar de adopterades möjlighet till alternativa identifikationer. Elin menar att hon på egen hand utvecklat en identifikation som utlänning genom en framväxande medvetenhet om att den huvudsakligen "vita" omgivning hon

befunnit sig i inte varit anpassad eller identitetsstärkande för henne som inte är ”vit” (liksom hennes insikt i att hon inte blir bemött som sina ”vita” vänner).

ANDREA: Så du känner starkare samhörighet med invandrare än med svenskar?

ELIN: Ja det gör jag. Absolut.

ANDREA: Har du alltid gjort det eller är det något som har vuxit fram?

ELIN: Det har nog vuxit fram, för att jag har fortfarande befunnit mig i en väldigt, väldigt vit kontext. Jag tror att det är det som har gjort mig medveten. /.../ jag har alltid haft en majoritet av vita runt omkring mig och i många situationer så har jag varit den enda utlänningen /.../ Jag har befunnit mig i sociala sammanhang som inte har varit anpassade för mig eller som inte har varit identitetsbetyggande eller stärkande.

Samtliga informanter ger en bild av att deras föräldrar har haft ett öppet förhållningssätt till adoptionen och deras bakgrund även om de inte talat om det i särskilt stor utsträckning. Vad som blir tydligt är att de frågor som kommit upp har handlat om släktskap samt deras ursprung (att de varit öppna för att prata om och för att besöka landet), medan det är tyst kring frågor som rör deras utomeuropeiska utseende i relation till de innebörder detta kan ha i samhället. Detta mönster reflekterar de dominerande perspektiven inom såväl den svenska adoptionsvärlden och adoptionsforskningen såsom samhällseliga individualism- och färgblindhetsdiskurser (som osynliggör förekomsten av rasism).

4. Rasismens olika/motsägelsefulla uttrycksformer och rasistiska attityder i adoptivfamiljen

I informatenternas berättelser framträder olika och ibland motsägelsefulla bilder av hur deras familjer tolkar vad rasism är och hur det kan (eller snarare antas inte) drabba de adopterade. I intervjuerna framkommer det även att det i deras familjer förekommit rasistiska attityder och kommentarer. Denna del avser därför analysera vilka olika former av rasism som kommer till uttryck i de adopterades berättelser.

I *Finns det en nyrasism?* beskriver Balibar hur rasismen i viss mening ändrat form med hänsyn till dess teoretiska dimension, från att vara en biologisk rasism till vad som skulle kunna kallas en differentialistisk rasism (2002a), eller kulturrasism som det också kallas. Denna kulturrasism kan tåga om eller förneka biologisk (hierarkisk) skillnad hos olika grupper och placerar sig ideologiskt i en ”rasism utan raser” där den biologiska dimensionen ersatts av en essentialistisk syn på kultur. Detta ger till ytan sken av att vara en rasism som inte anser att vissa grupper (”raser”) är överlägsna andra utan ”bara” framvisar olika kulturers oförenlighet (Balibar 2002a:38-39; Brah 2001:176). Balibar understryker att denna förskjutning av rasismens innehåll är mer skenbar än reell, då

kulturen i realiteten kommer att användas som natur (biologi), genom att aprioriskt fixera individer i en orubblig genealogi (2002a:40). Skillnaden mellan biologisk rasism och kulturrasism är således hårfin och ger båda uttryck för en essentialism, då båda bottenar i en föreställning om olika människors inneboende och oföränderliga egenskaper.

I Sverige omtalas rasism ofta i termer av etnisk diskriminering, vilket reflekterar denna förskjutning av rasismens innehåll till att i stor utsträckning förstås i termer av etniska/kulturella relationer. Detta vilar på föreställningar om väsensskilda "etniska" egenskaper hos olika grupper, vilket har som effekt att sociala ojämlikheter legitimeras eftersom de anses vara mer eller mindre "naturliga" (Molina & de los Reyes 2005:296) Allan Pred har studerat rasismen i Sverige, och skriver i *Even in Sweden* att just denna avledning från "ras"/biologisk rasism till att tala om kultur är ett av rasismens "dirty tricks", en skenbar förvandling. Samtidigt som ett avståndstagandet mot "riktig rasism" artikuleras kvarstår att rasifieringen av de Andra grupperna refererar till kulturella skillnader genom att "*at least implicitly requiring that culture be biologically self-reproducing, genetically transferred from generation to generation – ad infinitum*" (2000:77).

Balibar (2002a) understryker att förståelsen av rasism inte ska begränsas till dess teoretiska dimension, då denna är, om än historiskt väsentlig, varken självständig eller primär. Rasism har sin plats i diskurser, representationer, akademiska läror och sociala praktiker såsom förakt och intolerans. Dock blir de bakomliggande ideologierna och tankestrukturerna relevanta för att identifiera rasism och begripliggöra rasistiska handlingar och tal, vilka i de adopterades berättelser ofta framstår som motsägelsefulla och tvetydiga, liksom för att synliggöra och problematisera dessa med avsikt att möjliggöra förändring. Denna del av undersökningen har inte för avsikt att identifiera huruvida personer i deras omgivning "är rasister", utan att synliggöra hur människor agerar utifrån föreställningar om de Andra, och hur deras beteende och tal har betydelse för de adopterades upplevelser av att särskiljas eller kränkas utifrån deras subjektiva förståelse av deras kroppsliga annanhet. Vidare är det viktigt att understryka vad sociologen Avtar Brah (2002) poängterar, nämligen att det kan vara nödvändigt att tala om rasism_{er} för att identifiera alla dess olika uttryckssätt.

Ett mönster i de adopterades berättelser är att de upplever att det finns en underförstådd och ibland uttalad överenskommelse att adopterade "räknas som svenska" och att människor i allmänhet gör en åtskillnad mellan adopterade och "invandrare". Samtidigt har tidigare avsnitt i denna undersökning visat att deras berättelser förmedlar en realitet av motsatt bemötande, nämligen att de blir ifrågasatta som svenska och identifierade och behandlade som invandrare. Denna uppdelning

som omgivningen gör mellan adopterade och ”invandrare” är inte självklar för de adopterade själva som, även om de känner sig svenska, på olika sätt och till olika grad även känner en koppling till och samhörighet med invandrare. Elin, som identifierar sig som utlänning, och Hanna uttrycker att de tar åt sig av rasistiska kommentarer om invandrare. Sandra tar inte åt sig personligt med förstår om andra tror att hon gör det och Erik upplever inte att han hamnar i dessa situationer och tror inte heller att han skulle ta illa vid sig om det hände. I intimsfären, bland familj och vänner, blir dock denna tillhörighet som svensk självklar. Det framkommer i intervjuerna att detta tolkningsföreträde att positionera de adopterade som tillhörande majoriteten, oavsett de adopterades subjektiva upplevelse av tillhörighet/samhörighet, bidrar till att skapa problematiska situationer där de adopterade exponeras för rasistiska attityder och kommentarer (riktade mot andra). Det finns en föreställning om att adoptivföräldrar till utomeuropeiska barn per automatik skulle vara icke-rasister, som bottnar i 68-rörelsens syn på internationell adoption som en solidarisk handling (Hübinette 2008:95-96). Erik och Sandra genomskådar denna föreställning och anser båda att adoptivföräldrar inte är vare sig mer eller mindre öppna än andra bara för att de adopterat färgade barn. Både Erik och Sandra vittnar dessutom om att deras föräldrar tvärtom yttrat sig fördomsfullt och nedvärderande gentemot andra folkgrupper och ”invandrare”.

SANDRA: Ja det har de (uttryckt sitt ogillande), det har väl varit främst mot muslimska män och mot finska zigenare.

ERIK: De är nog ganska så ”svensson svensson” sådär, inte att de är mer eller mindre öppna bara för att de har adopterat. Min mamma till exempel skulle inte (kunna) tänka sig att åka till Turkiet för att de tvingar kvinnorna till att gå i slöja där, enligt henne. Och jag motsatte mig den, bara ”nej så är det inte alls”. Så den insikten mot andra invandrargrupper är ganska så liten faktiskt.

Också Petersens intervjustudie av vuxna adopterade i Danmark visar på förekomsten av att adoptivföräldrar (och vänner) uttalar sig rasistiskt om ”invandrare och flyktingar” (Petersen 262-263). Hübinette, som dessutom visar hur informanterna blir utsatta för rasifiering och exotisering i deras adoptivfamiljer (och bland vänner och partners), pekar på en betydande skillnad mellan adopterade och immigranternas erfarenhet av rasism och diskriminering, nämligen upplevelserna i intimsfären. Medan immigranter i sina familjer är fredade från majoritetssamhällets kränkningar och föreställningar om dem utifrån deras utseende, står de adopterade inte bara ensamma med sina upplevelser utan riskerar även att i det som borde vara en fredad zon direkt eller indirekt erfara rasism (2008).

Vissa motsägelser framträder i Sandras berättelse om hur hennes mamma hanterat frågor som

rasism och sitt eget förhållningssätt och attityder gentemot minoriteter. Sandras mamma skilde sig från de andras föräldrar då hon förmedlade en medvetenhet om att rasism var något som Sandra kunde möta. Men samtidigt som Sandras mamma varit medveten om att Sandra kan råka ut för rasism har hon talat nedsättande och fördomsfullt om andra invandrar- och minoritetsgrupper.

SANDRA: Min familj har ju aldrig sagt att ”vi tycker illa om invandrare, men inte dig”. Men däremot har de nog inte reflekterat över att jag enligt väldigt många andra kan ligga i samma grupp som (invandrare) ligger i, *det* har dom nog inte reflekterat över.

Dessutom kunde Sandras mamma använda ordet ”neger” för att tala om svarta människor samtidigt hon visste att det ord som oftast förekom när Sandra utsattes för rasistiska glåpord var ”neger”. Sandra ger även en bild av diffusa och motsägelsefulla attityder gentemot de Andra hos hennes familj. Sandra vet att hennes mamma är medveten om att Sandra kan bli utsatt för rasism, men tror samtidigt inte att hon kan råka ut för diskriminering. Denna förståelse reflekterar de i Sverige vanliga föreställningarna om rasism och etnisk diskriminering, nämligen som skilda och från varandra oberoende fenomen. Då hon inte tror att Sandra kan råka ut för etnisk diskriminering, implicerar detta en förståelse av etnisk diskriminering i termer av etniska relationer färgade av kulturell olikhet, vilket i viss mening då anses vara ”naturligt”, medan en diskriminering av Sandra skulle vara ”onaturlig” och inte sannolik då Sandra är etniskt svensk. Den rasism Sandras mamma blir orolig för att hennes dotter ska drabbas av förstås således som den ”gamla rasbiologiska” rasismen där människor inte erkänns lika värde på grund av ”ras” (eftersom det enda som urskiljer Sandra, som kulturellt/etniskt är svensk, är hennes utseende). Sandra tycks också ha genomskådat en viss dubbelmoral i hennes familjs sätt att förhålla sig till ”invandrare” och diskriminering, då de kan uttrycka sitt avståndstagande när det rapporteras om att ”invandrare” diskrimineras på arbetsmarknaden, och sedan ”själva vända taggarna utåt” i möten med de Andra. Inte minst framträder en annan attityd när de uttrycker sitt ogillande för muslimer och romer. Här blir det tydligt att det inte finns någon medvetenhet om sambanden mellan eget språkbruk, attityder och sociala praktiker och upprätthållandet av social ojämlikhet, etnisk differentiering och rasistiska strukturer (vilket i förlängningen är den rasism som även drabbar Sandra).

En annan form av mångtydigt förhållande till dessa frågor präglar Hannas berättelse där en viss motsättning kommer fram i hennes tolkning av varför hennes föräldrar inte talade med henne om rasism under hennes uppväxt. Hanna tolkade deras tystnad som att de tänkte att andra människor var lika toleranta som de och att de således inte uppfattade rasism som ett problem. Längre fram i intervjun kommer det nämligen fram att grannarna uttryckte sig rasistiskt gentemot flyktingar som

bodde i en flyktingförläggning i närheten, och att detta var något hennes föräldrar tydligt tog avstånd ifrån. De måste således ha varit medvetna om att dessa attityder fanns i omgivningen, till och med så pass nära som hos de egna grannarna. Hanna tog illa vid sig av dessa kommentarer då hon var medveten om relationen mellan henne själv och andra ”invandrare”/flyktingar eftersom ”adopterade står ju med i invandrarregistren”. Hennes berättelse visar sammantaget även en medvetenhet om att människor som inte känner henne kan identifiera henne som tillhörande invandrarkategorin. Hanna tror inte att hennes föräldrar reflekterade över att dessa kommentarer om flyktingar kränkte även henne vilket tyder på att hennes föräldrar liksom de flesta andra gör en tydlig åtskillnad mellan adopterade och ”invandrare”. Det är möjligt att tolka detta som att hennes föräldrar var medvetna om den rasism som finns mot ”invandrare” och flyktingar, men trodde att rasism som fenomen begränsades till att riktas mot invandrare, och inte mot alla med rasifierade kroppstecken. En sådan förståelse av rasism hade också föräldrarna till en av informanterna i Petersen avhandling vilka hellre ville avstå från att adoptera än att adoptera ett svart barn, vilket bottnade i en tanke om att rasism och främlingsfientlighet endast riktas mot ”invandrare” och ”flyktingar” och att asiater i större utsträckning identifieras som adopterade och därför skulle få det lättare i det danska samhället (2009). Enligt ett sådant resonemang antas adopterade inte bli föremål för rasism, liksom att adopterade inte antas bli identifierade och behandlade som ”invandrare”.

Elins och Hannas berättelser av att känna sig personligt kränkta av rasistiska kommentarer om ”invandrare” reflekterar det Balibar menar är en konsekvens av rasismen, nämligen att de grupper som blir till föremål för det rasistiska komplexet tvingas se sig själva som en kollektiv gemenskap (2002a:34-35). Elins och Hannas berättelser visar att rasistiska beteenden och tankestrukturer riktas mot alla kroppar som symboliserar en annanhet, vilket för dem skapar en känsla av samhörighet/identifikation med ”invandrare” trots att de inte har någon personlig relation med dem. De är medvetna om att samma nedsättande bild av ”invandrare” som artikuleras av dem som känner dem och som ser dem som ”svenska”, i andra sammanhang riktas mot dem själva av folk som inte har kännedom om deras adoptionsstatus, liksom att de genomgående omfattas av andra rasifierade diskurser, representationer och stereotyper. Att de adopterade kan göras till ”undantag” och ”skonas” från rasistiska attityder av dem som känner till deras adoptionsstatus visar på rasismens dubbelsidiga natur och godtycklighet, men samtidigt dess reella konsekvenser för de som drabbas.

Det finns alltså en rad olika föreställningar om vad rasism är och inte är vilka på olika sätt är mer eller mindre problematiska i relation till internationell adoption i Sverige. Det finns hos adoptivföräldrarna tankar om att svarta personer i större utsträckning identifieras som ”invandrare”

och därför riskerar att bemötas av rasism (som då förstås i huvudsakligen etniska/kulturella termer), men det finns *också* tankar om den biologiska rasismen (som då förstås som att människor värderas olika utifrån hudfärg). Dessutom finns uppfattningen att fientlighet gentemot ”invandrare” helt enkelt inte är rasism, liksom att adopterade på intet sätt identifierar sig som, eller känner samhörighet med ”invandrare”. Det kan vara relevant att påpeka att rasism och fördomar överlag karaktäriseras av godtycklighet och att alla uttrycksformer inte kan förklaras av logiska resonemang. Det kvarstår dock att personer med rasifierade kroppstecken, oavsett om de betar sig ”svenskt” eller inte, på olika sätt blir till föremål för rasism och särbehandling, men att detta inte på ett konstruktivt sätt för de adopterade uppmärksammas i adoptivfamiljerna. Tvärtom vittnar ett par informanter om motsägelsefulla förståelser av rasism vilka inneburit att rasistiska åsikter funnits i familjerna utan att dessa identifierats.

5. Sammanfattning och reflektioner

Denna undersökning har visat att informanterna av omgivningen blir särskilda på grund av sitt utomeuropeiska utseende. Oftast sker det i form av frågor om deras ursprung vilket för några innebär en upplevelse av att få sin tillhörighet till Sverige ifrågasatt. Ibland tar sig särskiljandet mer explicita och fientliga uttryck såsom misstänksamhet, rasistiska glåpor, konfrontationer med rasifierade stereotyper och att bli förföljd i butiker. Informanterna gav en enhetlig bild av att deras adoptivfamiljer inte talat om de adopterades utomeuropeiska utseende utifrån vilken betydelse dessa kan ha i relation till eventuell särbehandling. Adoptivföräldrarna har heller inte talat med dem om rasism eller diskriminering. Detta förhållningssätt reflekterar ett ”färgblindt” förhållningssätt och en låg insikt i vad det kan innebära att leva med rasifierade kroppstecken, med konsekvensen att informanterna inte varit förberedda på eller lärt sig strategier för att bemöta rasism. Ett par informanter förmedlade dessutom att deras adoptivföräldrar har rasistiska hållningar till minoriteter och ”invandrare”. Likaså återspeglar informanternas berättelser den vanliga distinktionen som görs mellan adopterade och ”invandrare”, liksom uppfattningen bland människor att rasismen som riktas mot ”invandrare” inte berör adopterade.

Att utlandsadopterade i Sverige blir föremål för rasism och särbehandling påvisar behovet av att vidare studera vuxna adopterade i relation till samhällsrelaterade problematiker. Det som blir särskilt relevant i denna undersökning är att understryka det faktum att adopterade i samhället blir särskilda *endast* på grund av deras utomeuropeiska utseende, inte deras kultur/ella beteende/ethnicitet, vilket pekar på att rasism och föreställningar om ”ras” är högst påtagliga även i Sverige. Detta har

Hübinette och Tigerwall poängterat då de understryker kropparnas betydelse genom att peka på att även om "ras" liksom kön är sociala konstruktioner, *blir* kropparna genom sina fysiska visuella markörer rasifierade och bekönade utifrån *föreställda* egenskaper som är socialt, historiskt och kulturellt konstruerade (2008:17). Informanternas berättelser av särbehandling och rasism visar hur kropparna har betydelse för deras livserfarenheter, trots deras tillhörighet till (den etniska/kulturella) svenskheten. De utgör exempel på hur tendensen att artikulera rasism i termer av etniska relationer och "oförenliga" kulturer är problematisk och otillräcklig för att begripliggöra de olika former av rasism som människor med rasifierade kroppstecken blir föremål för. Likaså visar de att den vanliga tillskrivningen av adopterade som svenskar med den vanliga sammanhängande föreställningen att de undslipper rasism (som antas drabba endast "invandrare") är problematisk. Vidare är det möjligt att rädslan för att tala om rasism i Sverige, liksom "färgblindheten", bidrar till att problematiska förhållningssätt till rasism i adoptivfamiljerna inte uppmärksammas.

Det är relevant att reflektera över huruvida jag själv bidrar till att skapa och upprätthålla betydelsen av de adopterades kroppsliga annanhet genom att i detta arbete skriva om och med informanterna tala om det. Dock vill jag hävda att det finns behov av att studera rasism i Sverige, och hur rasism och rasifiering även kan drabba internationellt adopterade. Till skillnad från färgblindheten som denna undersökning kritiserar för att förneka och förminska betydelsen av rasism, rasifiering och vad det kan innebära att leva med rasifierade kroppstecken, är utgångspunkten för denna undersökning en kritisk medvetenhet om att rasism finns närvarande överallt i samhället och således *kan* drabba även adopterade. Det är emellertid viktigt att konstatera att inte *alla* upplever rasism. Jag vill därför understryka att även om alla informanter menar att deras tillvaro i viss mening präglas av att utpekade som annorlunda genom att kontinuerligt få frågor om sitt ursprung, var det inte alla som tillskrev det någon större betydelse. Informanterna kunde också avfärda frågor som de inte ansåg var relevanta för deras erfarenheter, och tvärtom insistera på att somliga aspekter av att ha ett utomeuropeiskt utseende för dem *inte* har betydelse. Igen vill jag lyfta fram Eriks subjektiva upplevelse av att inte bli särbehandlad, och att han heller inte tolkade omgivningens frågor om hans ursprung på ett negativt sätt. Han underströk sin "helsvenska" identitet genom hela intervjun och påpekade flera gånger att hans kroppsliga annanhet inte hade någon betydelse för honom. Kvarstår gör dock att de andra upplevde rasism och särbehandling, vilket pekar på behovet av att studera internationellt vuxna adopterade generellt, och vuxna adopterade i relation till rasism och diskriminering i synnerhet. Jag vill även förmedla att några av informanterna gav intryck av att ha haft dessa tankar och funderingar tidigare men inte haft någon

att tala om dessa frågor med. Min avsikt är heller inte att framställa utlandsadopterade (eller deras erfarenheter) som en enhetlig kategori. Tvärtom vill jag understryka att adopterade är en heterogen grupp där några upplever sig blir utsatta för mer rasism och särbehandling än andra. Det är inte annat än rimligt att anta att erfarenheter av särbehandling och rasism skiljer sig åt, både i intensitet och uttrycksform, beroende på en rad faktorer såsom exempelvis geografisk plats, omgivningens klasstillhörighet och inte minst vilka rasifierade kroppstecken personen har. Vidare är jag medveten om att också andra sociokulturella kategorier såsom kön, klass, sexualitet och etnicitet samverkar och ömsesidigt påverkar varandra, så även för de adopterade och deras upplevelser och erfarenheter, men jag har av utrymmesskäl valt att fokusera endast på det utomeuropeiska utseendet.

Det skulle vara intressant att se studier som i en svensk kontext mer ingående undersöker skillnader i rasifierat bemötande mellan adopterade som barn och som vuxna, samt på vilka sätt föräldrar som tillhör majoritetsbefolkningen kan lära barn tillhörande minoriteter konstruktiva sätt att bemöta rasism och diskriminering.

Litteratur

Alaina, Mino (2006) "Invandraren, 'förorten' och maktens rumsliga förankring. Berättelser om vardagsrasism". I Masoud Kamali (red.), *Den segregande integrationen. Om social sammanhållning och dess hinder*, 63-90. SOU:2006:73. Stockholm: Fritze.

Andersson, Benedict (1993) *Den föreställda gemenskapen*. Göteborg: Daidalos

Andersson, Malinda (2008) "Tillhörighetens gränser. Internationell adoption och ursprungets betydelse i svensk utredningsretorik". *Sociologisk forskning* 45(3): 56-76

Balibar, Etienne (2002a) "Finns det en nyrasism?" I Balibar, Etienne & Wallerstein, Immanuel. *Ras, Nation, Klass. Mångtydiga identiteter* Göteborg: Daidalos

Balibar, Etienne (2002b) "Nationsformen: Historia och ideologi". I Balibar, Etienne & Wallerstein, Immanuel. *Ras, Nation, Klass. Mångtydiga identiteter* Göteborg: Daidalos

von Borczyskowski, A., Hjern, A., Lindblad, F. & Vinnerljung, B. (2006) "Suicidal behaviour in national and international adult adoptees". *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology* 41 (2):95-102

Brah, Avtar (2001) "Att inrama Europa på nytt: Genuskonstruerade rasismer, etniciteter och nationalism i dagens Västeuropa". I Catharina Landström (red.), *Postkoloniala texter* Stockholm: Federativs förlag

Doane, Woody (2003) "Rethinking Whiteness Studies". I Doane, Ashley W. & Bonilla-Silva Eduardo (red.), *White Out. The continuing significance of racism*. New York & London: Routledge

Essed, Philomena (1991) *Understanding everyday racism: An interdisciplinary Theory*. Newbury Park: Sage

Hall, Stuart (1993) "Rasism som ideologisk diskurs", s. 5-12 i *Häftet för kritiska studier*, årgång 26 nr 3.

Hylland Eriksen (1996) *Historia, myt och identitet* Stockholm: Bonnier alba

Hjern, Anders & Allebeck, Peter (2002) "Suicide in First- and Second-Generation Immigrants in Sweden: A Comparative Study". *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology* 37 (9): 423-429.

Hjern, Anders, Lindblad, Frank & Vinnerljung, Bo (2002) "Suicide, Psychiatric Illness, and Social Maladjustment in Intercountry Adoptees in Sweden: A Cohort Study". *The Lancet* 360 (9331): 443-448.

Hübinette, Tobias & Tigerwall, Carina (2008) *Adoption med förhinder* Botkyrka: Mångkulturellt centrum.

Lee, Richard M. (2003) "The Transracial Adoption Paradox: History, Research, and Counseling. Implication of Cultural Socialization". *The Counseling Psychologist* 31 (6):711–744.

Lindblad, Frank, Hjern, Anders & Vinnerljung, Bo (2007) "Internationellt adopterades livssituation, psykiska hälsa och sociala anpassning - belysning utifrån registerstudier". I Margareta Carlberg & Karin Nordin Jareno (red.), *Internationellt adopterade i Sverige. Vad säger forskningen?*, 177-211. Stockholm: Gothia förlag.

Lindblad, Frank, Anders Hjern and Bo Vinnerljung (2003) "Intercountry Adopted Children as Young Adults—A Swedish Cohort Study". *American Journal of Orthopsychiatry* 73 (2)

McGinnis, Hollee, Livingstone Smith, Susan, Scott, Ryan D. & Howard, Jeanne A. (2009) *Beyond Culture Camp. Promoting Healthy Identity Formation in Adoption*. Evan B. Donaldson Adoption Institute.

Mohanty, Jayashree & Newhill, Christina (2006) "Adjustments of international adoptees: Implications for practice and a future research agenda". *Children and Youth Services Review* 28;384-395

Park Nelson, Kim (2007a) Introduction. I Park Nelson, Kim, Kim, Eleana & Petersen, Lene Myong (red.) *Proceedings of the First International Korean Adoption Studies Research Symposium*. Seoul: International Korean Adoptee Associations' International Research Committee

Park Nelson, Kim (2007b) "Adoptees as 'White' Koreans: Identity, Racial Visibility and the Politics of Passing among Korean American Adoptees". I Park Nelson, Kim, Kim, Eleana & Petersen, Lene Myong (red.) *Proceedings of the First International Korean Adoption Studies Research Symposium*. Seoul: International Korean Adoptee Associations' International Research Committee

Petersen, Lene Myong (2009) *Adopteret – Fortaellinger om transnational och rasialiseret tillblivelse*. Ph.d.-afhandling. Danmarks pedagogiske universitetsskole, Aarhus universitet.

Pred, Allan *Even in Sweden. Racisms, Racialized Spaces and the Popular Geographical Imagination*. Berkeley/Los Angeles/London: University of California Press

Rooth, Dan-Olof (2002) Adopted Children in the Labour Market – Discrimination or Unobserved Characteristics? I *International Migration* vol. 40:1

Tigerwall, Carina (2003) "'Invandrarfilm' och eurocentrism". s. 44-45 i *Häftet för kritiska studier*, årgång 36, nr 1

Wallerstein, Immanuel (2002) "Konstruktionen av folk: rasism, nationalism, etnicitet". I Balibar, Etienne & Wallerstein, Immanuel. *Ras, Nation, Klass. Mångtydiga identiteter* Göteborg: Daidalos

Vonk, Elisabeth (2001) "Cultural Competence for Transracial Adoptive Parents Vonk". *Social Work* 46 (3):246-256

Yuval-Davies, Nira (1997) *Gender and Nation*. London: Sage Publications